

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide / Musiikki

2018

Elias Miettinen

A) OPINNÄYTEKONSERTTI:
HARHAPOLUILLA

B) ”TAAS NE TÄRVELEE
KAIKEN!”

– uudistetun taiteen perusopetuksen
opetussuunnitelman perusteiden tarkastelua
musiikin alalla

Elias Miettinen

”TAAS NE TÄRVELEE KAIKEN!”

- uudistetun taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tarkastelua musiikin alalla

Opinnäytetyö koostuu taiteellisesta ja kirjallisesta osuudesta. Taiteellinen osuus on sellolle ja pianolle sävelletyistä miniatyyri-/karakterikappaleista rakennettu konsertti, jonka nimeksi annettiin *Harhapoluilla*. Konsertti esitetään 22.5.2018 Turun konservatorion Sigyn-salissa.

Kirjallinen opinnäytetyö käsittelee vuoden 2017 taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman peruste uudistusta. Uudistus taustoitetaan suomalaisen musiikkioppilaitosjärjestelmän, taiteen perusopetuksen sekä koulutuspoliittisten reformien historiaa avaamalla. Tämän jälkeen työssä eritellään vuosien 2002 ja 2017 musiikin taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden muutokset aihepiireittäin vastaavien kappaleiden sisältöä ja retoriikkaa vertailemalla. Vertailtavat aihepiirit ovat 1) opetussuunnitelman laatiminen ja sisältö, 2) tavoitteet ja arvot, 3) oppimiskäsitys ja oppimisympäristöt, 4) opintojen rakenne, laajuus ja sisältö sekä 5) arviointi.

Lopuksi työssä pohditaan, millaisia mahdollisia kerrannaisvaikutuksia uudistuksella on suomalaisessa musiikkielämässä. Vaikutuksia pohditaan erityisesti opetuksen tavoitteellisuuden, tason, kulttuuritoiminnan ja alan työkentän tulevaisuusnäkymien kannalta.

ASIASANAT:

taiteen perusopetus, opetussuunnitelman perusteet, TPO 2017, uudistus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Performing arts / Music

2018 | 23 pages, 2 appendices

Elias Miettinen

“THEY’RE RUINING EVERYTHING AGAIN!”

- an examination of the reformed national core curriculum in basic arts education in the field of music

This thesis consists of an artistic and a written part. The artistic part is a concert dedicated to miniature character pieces written for cello and piano, bearing the name *Harhapoluilla* (“Aberrations”). The concert is to be played in Sigyn hall on the 22nd of May, 2018.

The written part is an examination of the 2017 revision of the national core curriculum of basic arts education in the field of music. A historical overview of the Finnish music education system is provided as to give background to the reform, and the differences between the 2002 and 2017 core curriculum revisions are worked out by analyzing the content and the rhetorical tone of the corresponding chapters. The topics of interest are 1) the content of the (local) curriculum, 2) aims and values, 3) general conception of learning and learning environments, 4) the structure, extent and content of study and 5) student evaluation.

Finally, a speculative assessment on the future effects of the reform on the Finnish music scene is given. Of specific interest is the potential effect on the goal-orientation, quality, cultural activity and on the musical job industry.

KEYWORDS:

basic arts education, music education, national core curriculum, reform

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	5
1 JOHDANTO	6
2 MUSIIKKIOPPILAITOSJÄRJESTELMÄ	7
3 TAITEEN PERUSOPETUS	11
4 VUODEN 2017 PERUSTEUUDISTUS	12
4.1 Taustaa	12
4.2 Opetussuunnitelman laatiminen ja sisältö (14 §, 15 § / 1.2, 1.3)	13
4.3 Tavoitteet ja arvot (1 § / 2, 11)	14
4.4 Oppimiskäsitys ja oppimisympäristöt (2 §, 3 § / 2.3, 3.1)	15
4.5 Opintojen rakenne, laajuus ja sisältö (3 §, 4 § / 4, 11.2, 11.3)	17
4.6 Arviointi (5 § / 6, 11.6)	18
5 POHDINTA	21
LÄHTEET	23

LIITTEET

- Liite 1. Opinnäytekonserтин juliste.
Liite 2. Opinnäytekonserтин käsiohjelma.

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

Lyhenne	Lyhenteen selitys (Lähdeviite)
TPO	taiteen perusopetus
OPS	opetussuunnitelma
VST	vapaa sivistystyö
SML	Suomen musiikkioppilaitosten liitto
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
OPH	Opetushallitus
KAN	Koulutuksen arviointineuvosto
VP	"Vanhat perusteet", eli musiikin taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002
UP	"Uudet perusteet", eli taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017
AVI	Aluehallintovirasto

1 JOHDANTO

Kirjallisen opinnäytetyöni tavoitteena on eritellä, millaisia muutoksia vuonna 2017 uudistetun taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin sisältyy musiikinopetuksen osalta sen edeltäjään, vuoden 2002 määräykseen nähden. Tavoitteena on myös pohtia, millaisia seurauksia muutoksilla mahdollisesti on musiikinopetuksen tason, tavoitteellisuuden, musiikkialan työkentän ja kulttuuritoiminnan kannalta. Opinnäytetyössä pyritään myös sijoittamaan peruste uudistus osaksi suomalaisen musiikinopetuksen historiallista kokonaiskontekstia.

Opinnäytetyössä keskitytään erityisesti musiikin perusopetuksen **laajan** oppimäärän opetussuunnitelman perusteisiin, koska laajaa oppimäärää tarjoavien musiikkioppilaitosten eli musiikkiopistojen ja konservatorioiden panos tulevaisuuden musiikin alan ammattilaisten kouluttamisessa lienee taiteen perusopetuksen (TPO) yleiseen oppimäärään tai kansalais- ja työväenopistoissa tehtävään vapaaseen sivistystyöhön (VST) verrattuna suurin. Yleinen oppimäärä on myös oppilasmääriä katsottaessa osuudellisesti huomattavasti laajaa oppimäärää pienempi, ja sen tavoitteet ja sisällöt ovat luonteeltaan yleissivistävät. Ammattiopinnoissa vaadittavien valmiuksien antaminen on myös opetussuunnitelman perusteiden mukaan osa laajan oppimäärän tehtäväkenttää. Myös varhaisiän musiikkikasvatukseen sekä aikuiskoulutukseen liittyvät seikat jätetään tässä työssä huomiotta.

Yksi opinnäytetyöni tavoitteista oli myös henkilökohtainen. Halusin saavuttaa kattavan käsityksen siitä, millainen historia ja laillinen sääntelyjärjestelmä suomalaisella musiikinopetuksella on, ja miten tämä järjestelmä suhteutuu nykytodellisuudessa vallitseviin käytänteisiin. Koska aiheeseen liittyen saatavilla on lähinnä Opetushallituksen työntekijöiden ja kokeneiden pedagogien kirjoituksia ja ajatuksia, uskon, että oma ulkopuolinen ja työelämän realiteettien kanssa toistaiseksi tekemisiin joutumaton näkökulmani voi kiinnostaa lukijaa.

2 MUSIIKKIOPPILAITOSJÄRJESTELMÄ

Suomeen järjestelmällinen musiikinopetus rantautui 1700-luvun lopulla, kun *Musikaliska sällskapet i Åbo* (suom. Turun Soitannollinen Seura) perustettiin ja seuran sääntömääräinen opetustoiminta alkoi. Niukoista tilikirjoista päätellen ja perimätiedon perusteella seura toimi käytännössä välittäjänä, joka saattoi oppilaat ja opettajat yhteen. Opetustoiminnan aloittamisen taustalla oli ensisijaisesti huoli kotimaisen soittaja-aineksen kouluttamisesta seuran orkesteritoiminnan tulevaisuuden turvaamiseksi (Kuha 2017, 72-76).

Seura pyrki tarjoamaan opetusta myös vasta-alkajille, mutta kausi jäi erittäin lyhytikäiseksi kysynnän ollessa vähäistä (Kuha 2017, 76). Vallanpitäjä vaihtui vuoden 1808 valtauksen tuloksena Ruotsista Venäjäksi, ja vuonna 1812 Helsingistä päätettiin tehdä Suomen pääkaupunki. Tästä alkoi Helsingin kulttuurielämän viriäminen, mutta opetustoimintaa ei tiettävästi tapahtunut ennen vuosikymmenen loppupuolta (Kuha 2017, 79).

Maailmankuuluista saksalaisista konservatorioista aineksia ammentaneen Martin Wegeliuksen (1846-1906) vuonna 1882 Helsinkiin perustama musiikkiopisto tunnetaan ensimmäisenä varsinaisena suomalaisena musiikkioppilaitoksena. Wegelius oli mannermaisen musiikinopetuskulttuurin perusteella vakuuttunut musiikkiopiston ylivertaisuudesta yksityisopetukseen nähden. Helsingin musiikkiopisto oli kuitenkin aina itsenäistymiseen vuonna 1917 saakka maan ainut järjestelmällistä musiikin opetusta tarjoava taho, jolloin myös Tampereelle perustettiin musiikkiopisto; vuonna 1918 sama tapahtui Viipurissa (Heimonen 2002, 190).

Useimpien musiikkiopistojen perustajat olivat musiikkiin ja musiikin opetukseen intohimoisesti suhtautuvia ja innokkaita yksityishenkilöitä (Heimonen 2002, 190). Myös itse toiminta oli täysin yksityistä: valtio ei tukenut musiikkioppilaitoksia rahallisesti eikä niiden toimintaa säädelty lailla. Wegeliuksen musiikkiopistossa opetettiin kaikille pakollisena osana opetussuunnitelmaa myös musiikillisesti yleissivistäviä oppiaineita, kuten musiikin historiaa, teoriaa ja säveltapailua. Tämän hän katsoi olevan tärkeän osan musiikkiopiston roolia sivistyneiden kansalaisten kasvatuksessa. (Heimonen 2002, 190).

50-luvun puolivälissä Suomessa toimi 15 yksityistä musiikkioppilaitosta, joista kaksi olivat kansankonservatorioita, kaksi musiikkikouluja ja loput musiikkiopistoja (Hasu 2016, 21). Kukin oppilaitos oli kehittänyt toimintaansa hyvin paikallisesti ja vailla erityisempää suunnitelmallisuutta. Suuri käännekohta tuli 60-luvun lopulla, kun ensimmäinen musiikin opetusta koskeva lakiesitys, laki ja asetus musiikkioppilaitosten valtionavustuksesta hyväksyttiin eduskunnassa. Lain tarkoitus oli turvata musiikkioppilaitosten taso, rahoitus sekä opetuksen maantieteellinen ja oppilaan sosioekonomisesta taustasta riippumaton saatavuus koko valtakunnassa (Nieminen 2014, 9).

Liikehinnän ytimessä oli *tavoitteellisuus*: lakia lobattaessa ja säädettäessä sanalla oli korostettu sitä, että musiikkioppilaitoksissa annettavan opetuksen erityinen tehtävä olisi olla luonteeltaan sellaista, että se ensisijaisesti tähtäisi ammattimuusikoiden valmentamiseen ja tuottamiseen. Tämä oli erotuksena vastikään omat valtiosuuslakinsa saaneille kansalais- ja työväenopistoille, joissa tarjottu musiikin opetus oli kenties vähemmän tavoitteellista (Heimola 2002, 191).

Aluksi valtionavustuksen piiriin pääsi yhdeksän suurinta oppilaitosta, joka vastasi vain n. neljänneestä kaikista maan musiikkioppilaitoksista. Muun muassa tähän epätasa-arvoisuuteen kohdistuvasta kritiikistä huolimatta lain voimaantulo aiheutti kuitenkin ennen pitkää huiman kasvun oppilaitosten lukumäärässä ja toi mukanaan huiman parannuksen opetuksen valtakunnallisessa saatavuudessa (Hasu 2016, 21).

Perinteisesti tavoitteellisuutta on jäsennetty musiikkioppilaitoksissa mm. päättötodistusten, vuositutkintojen ja tasosuoritusten (ent. kurssitutkintojen) ja niihin liittyvän arvioinnin muodossa. Hyvin pian musiikkiopistolain astuttua voimaan Suomen musiikkioppilaitosten liitto (SML) laati yhteistyössä Kouluhallituksen (nyk. Opetushallitus) kanssa yhdenmukaistetut raamit musiikillisesti yleissivistäville aineille ja instrumenttikohtaiset kurssitutkintovaatimukset (vuodesta 2005 otsikolla ”Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet”), joita käytännössä miltei jokainen suomalainen musiikkioppilaitos on siitä saakka soveltanut. Kurssitutkintojärjestelmän tarkoitus oli tehdä opiskelun arvioinnista yhtenäistä oppilaitosten kesken:

”Opiskelu musiikkiopistossa on kurssimuotoista ja kutakin kurssia varten on oma opiskeltava ohjelmistonsa. Kurssin päätteeksi suoritetaan tasokoe, jonka lautakunta arvioi. Kurssisuoritusjärjestelmä on valtakunnallinen ja takaa opetuksen tavoitteiden yhteneväisyyden koko maassa. Tämä edesauttaa mm. jatko-opintoihin hakeutumista.” (Klemettinen & Veijonen, 2001)

Vuonna 1977 esiteltiin muutos asetukseen musiikkioppilaitosten valtionavustuksesta. Siinä musiikinopetus organisoitiin kolmiportaiseksi järjestelmäksi, joka koostui musiikkikouluista, musiikkiopistoista sekä konservatorioista. Kullekin oppilaitosmuodolle määriteltiin suhteellisen tarkasti ja tiukasti omat erilliset tehtävänsä ja tehtävää vastaavat opetussuunnitelmansa. Myös tämä muutos sai osakseen huomattavaa kritiikkiä, joka kohdentui mm. ”taideopetukselle vieraaseen yliorganisointiin ja virkamiesmäiseen pikku-tarkkuuteen” (Heimonen 2005, 11).

Järjestelmän alkulähteiltä saakka keskustelussa on ollut keskeinen ja polttava kysymys siitä, otetaanko taidekasvatuksen perimmäiseksi tehtäväksi tuottaa onnellisia amatöörejä vai ammattilaisia. Sekä tavallisten kuolevaisten että poikkeuslahjakkaiden soittajien koulutukselliset tarpeet on joka tapauksessa vaikea huomioida yhdessä valtakunnallisesti yhdenmukaistettuihin OPS-perusteisiin pohjautuvassa opetuksessa. 80-luvulla tavoitteellisen eli

ammattiopintoihin valmentavan musiikinopetuksen sisältö ja tarkoituksenmukaisuus nousivatkin keskustelun aiheeksi, kun huomattiin, että todellisuudessa oppilaista vain n. 1,5 prosenttia päätyi lopulta musiikkialalle. Tämä herätti epäilystä, sillä ammattiopintoihin valmentaminen oli määritelmällisesti yksi musiikkioppilaitosten keskeisistä tehtävistä (Heimonen 2002, 193).

Harrastuneisuus ja kulttuurin kuluttaminen olivat 80-luvun kulttuuripolitiikan keskiössä, eikä musiikkioppilaitoksissa annetun opetuksen tavoitteisto kriitikoidensa mukaan nykyisellään huomionut harrastajien tarpeita tarpeeksi hyvin. Myös järjestelmän maantieteellinen tasa-arvoisuus sekä kurssitutkintojärjestelmän tarpeellisuus kyseenalaistettiin. (Perälä 1993, 104-109). Vuoden 1987 lakiuudistus (402/87) ei ollut alan kannalta kovinkaan mullistava, ja musiikinopetuksen kolmiportainen organisointi sai jäädä saamastaan kritiikistä huolimatta (Heimonen 2005, 12).

90-luku puolestaan oli koulutuspoliittisten myllerryksien ja reformaation aikaa, jolloin toteutettiin mm. valtionosuusjärjestelmän (1993) sekä koululakien kokonaisuudistukset (1995) (Heimonen 2005, 12-13). Taidekasvatuksen kannalta suurin mullistus oli laki (633/1998) ja asetus (813/1998) taiteen perusopetuksesta, jota taustoitettiin ja perusteltiin siihen liittyvässä hallituksen esityksessä mm. seuraavilla tavoilla:

”Edellä kuvattu taidekasvatusjärjestelmä on kehittynyt ilman kokonaisvaltaista ohjausta. Tämän vuoksi se on muodostunut pirstaleiseksi ja sekavaksi. Kuntien eri hallintosektoreiden ja kunnan ulkopuolisten tahojen järjestämä taidekasvatus on usein päällekkäistä ja suunnittelematonta, mikä aiheuttaa voimavarojen hukkakäyttöä. Taiteen perusopetusta ei ole voitu järjestää kysynnän mukaan.

Musiikkia ja tanssia lukuun ottamatta eri taiteenaloilta puuttuvat valtakunnalliset opetussuunnitelmat. Näin ollen opetuksen taso on voinut saman taiteenalan opetuksessa vaihdella eikä opiskelijoilla ole ollut ennakolta mahdollisuutta arvioida opetusta. Taiteen opetusta antavien opettajien kelpoisuusvaatimuksia ei ole määritelty niiden oppilaitosten osalta, joiden toimintaa ei ole säännelty. Taideopetuksen kysyntä on huomattavasti ylittänyt tarjonnan. Koska pätevistä opettajista on ollut puute, on kysynnän ja tarjonnan epäsuhde ollut omiaan laskemaan opetuksen tasoa.

Taiteen perusopetuksesta ei ole säädetty lakisääteisiä musiikkioppilaitoksia lukuun ottamatta. Tämä on johtanut siihen, että musiikin opetus on ollut muita taidemuotoja paremmassa asemassa sekä opetussuunnitelmien että rahoituksen osalta. Tällaista eri taidemuotojen eriarvoista kohtelua on arvosteltu voimakkaasti. Nykyinen järjestelmä on johtanut myös alueelliseen eriarvoisuuteen taideopetuksessa. Musiikkioppilaitosten toiminta-alue ei kata koko maata. Edellytykset myös muun taideopetuksen järjestämiseen maaseudulla ovat heikot.” (HE 211/1991, 3)

Lakiesitys hyväksyttiin, mutta musiikkioppilaitoksissa elettiin edelleen totuttua musiikkioppilaitoslain sääntelemää elämää. Tätä jatkui aina vuoteen 1998 saakka, jolloin esitetty lakimuutos kokosi musiikkioppilaitoksista sekä taiteen

perusopetuksesta annetut lait yhden ja saman lain alle (HE 86/1997, 103). Tämä herätti musiikkirintamalla vastarintaa ja huolta perinteisen rahoituksellisen ja moraalisen erityisaseman menettämisestä:

Lasten taidekasvatus — musiikki, kuvataiteet jne. — sijoittuisi siis yhden lain alle -
-. Ei kai lakien määrän vähentäminen voi olla tarkoitus sinänsä? Eri taiteenaloilla on kovin erilaiset mittarit, ja esim. kuvataidetta opetetaan täysin eri tavalla kuin musiikkia. On syytä vahvasti epäillä, että yksi yhteinen laki pikemminkin lisää kuin poistaa byrokratiaa. Painavin syy puolustaa musiikkioppilaitoslakia on kuitenkin raha, sillä Nummisen komitean mietinnössä musiikkioppilaitosten rahoituspohja jää hämäräksi. (Amberla 1995, 7)

Tämä heijastuu eduskunnan vastauksessa em. hallituksen esitykseen:

Eduskunta edellyttää, että hallitus järjestää taiteen perusopetuslain toimivuuden seurannan kaikkien taiteenalojen perusopetuksen osalta korostaen erityisesti nykyisten musiikkioppilaitosten toiminnan määrän ja laadun turvaamista. (EV 70/1998, 2)

3 TAITEEN PERUSOPETUS

Taiteen perusopetus on kouluajan ulkopuolella järjestettävää, tavoitteellista ja tasolta toiselle etenevää eri taiteenlajien opetusta, joka on suunnattu ensisijaisesti lapsille ja nuorille (OPH 2017, 10). Vuodesta 2017 taiteen perusopetukseen kuuluu yhdeksän eri taiteenlajin opetusta, jotka ovat arkkitehtuuri, kuvataide, käsityö, mediataiteet, musiikki, sanataide, sirkustaide, tanssi sekä teatteritaide. Opetuksen toteutuksessa toteutetaan kahta laajuudeltaan eroavaa oppimäärää, yleistä sekä laajaa, joista yleisen oppimäärän laskennallinen tuntimäärä on koko opiskeluajalta 500 tuntia ja laajan vastaavasti 1300 tuntia. Yksi laskennallinen tunti vastaa 45 minuuttia opetusta.

Vuonna 2014 taiteen perusopetusta tarjoavissa 464 oppilaitoksessa opiskeli kaikkiaan n. 135 000 henkilöä, joista n. oli 80% tyttöjä tai naisia. Peruskouluikäisistä lapsista taiteen perusopetukseen osallistui reilu 24% (KAN 2014, 19). Lisäksi Etelä-Suomen aluehallintoviraston vuonna 2013 teettämän selvityksen perusteella nimellisestä kohderyhmästä eli 2—19 -vuotiaista opetukseen osallistui syksyllä 2013 n. 12 % (AVI 2013, 31).

Taiteen perusopetuksen ohjausjärjestelmän koostavat 1) laki (633/1998) ja asetus (813/1998) taiteen perusopetuksesta, 2) Opetushallituksen määräys taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista sekä 3) koulutuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma. (OPH 2017, 8). Oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat laaditaan OPS-perusteiden mukaisesti. Perusteet ovat opetuksen toteuttamisen yksityiskohtien suhteen varsin löyhästi kirjoitetut, eivätkä ne sisällä kovinkaan tarkkoja määräyksiä esim. opetuksen varsinaisesta sisällöstä tai toteuttamismuodoista — ainoastaan sen tavoitteista.

Musiikin opetuksessa laajan oppimäärän mukainen opiskelu on huomattavasti yleistä yleisempää. Vuonna 2012 Etelä-Suomen aluehallintoviraston toteuttaman selvityksen mukaan musiikin yleistä oppimäärää opiskeli vajaat 9 000 henkilöä, kun taas laajassa oppimäärässä vastaava luku oli reilut 35 000, josta perustason opintoja suoritti n. 32 900 ja musiikkiopistotason n. 2 500. Musiikin yleistä oppimäärää tarjotaan lähes yksinomaan vapaata sivistystyötä tarjoavissa oppilaitoksissa, kuten kansalaisopistoissa.

Taiteen perusopetukseen liittyvää tutkimustietoa on niukasti. Suomen Kuntaliitto keräsi tilastotietoa opetuksen järjestäjistä, oppilaitoksista ja opiskelijamääristä vuoteen 2002 saakka, jota työtä jatkoi hieman laajemmin ja eri tavalla painottaen Opetushallitus. (KAN 2014, 22).

4 VUODEN 2017 PERUSTEUUDISTUS

4.1 Taustaa

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistus on osa opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) toimeenpanemaa koulutusjärjestelmän opetussuunnitelmien kokonaisreformiaaltoa, jonka suunnittelu ja täytäntöönpano tapahtuivat vuosina 2012—2017. Uudistus koski esiopetuksen, perusopetuksen, lisäopetuksen, aikuisten perusopetuksen, lukiokoulutuksen, taiteen perusopetuksen sekä valtakunnallisen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmia (Hartikainen & Kauppinen 2017, 2). Aika ajoin tapahtuva koulutusmaailman täydellinen reformointi on muodostunut normaaliksi osaksi suomalaista koulutuspolitiikkaa.

Taiteen perusopetuksen OPS:n perusteiden osalta uudistukseen liittyvä esi- ja selvitystyö aloitettiin vuonna 2012 koulutuksen arviointineuvoston kansallisella ja erittäin laaja-alaisella TPO-arvioinnilla, johon liittyvä musiikkioppilaitosten rehtoreille ja opettajille tehty kyselytutkimus toteutettiin vuosina 2010-2011. (Hartikainen & Kauppinen 2017, 5-9). KAN:n selvityshankkeeseen liittyi myös KAN:n edustajien ja ulkopuolisten pedagogiikan asiantuntijoiden yhdessä suorittamat oppilaitosvierailut kaikkiaan 22:ssa eri alojen TPO:ta antavassa oppilaitoksessa. Käyntien perusteella arvioitsijat tekivät johtopäätöksiä pääasiassa oppilaitoksen pedagogiikan ja opetussuunnitelman toimivuudesta (KAN 2014, 28-29). Muita merkittäviä selvityksiä olivat mm. Aluehallintovirastojen TPO-selvitys vuodelta 2014 sekä TPO-liiton keräämät taiteenalakohittaiset kehittämistarpeet (Hartikainen & Kauppinen 2017, 6).

Karkeana yhteenvetona kaikesta kerätystä datasta KAN:n selvityksessä kirjoitetaan seuraavasti:

Tärkeimpinä kehittämiskohteina arviointihankkeeseen osallistuneet rehtorit ja opettajat pitivät opetussuunnitelmien perusteiden tavoitteiden ja sisältöjen tarkistamista sekä taiteen perusopetuksen rakenteen selkiyttämistä. Tämän ohella he korostivat yhdenmukaisesti opettajien ammatillisen osaamisen vahvistamisen merkitystä. Lisäksi rehtorit painottivat varsinkin oppilaslähtöisyyden lisäämisen tarvetta ja opettajat vastaavasti yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistamisen tarkeyttä. Alan tulevaisuuden kehittämisen kannalta pidettiin keskeisenä asiana valmiutta vastata yleensä kulttuurin, arvojen ja asenteiden muutoksiin (KAN 2014, 16)

Uudet OPS-perusteet on rakennettu vuosien 2010 ja 2015 välillä suoritettujen TPO:n toimivuuteen ja saatavuuteen liittyvien selvitysten tulosten pohjalta. Uudistamisella pyritään kehittämään erityisesti pedagogiikkaa, toimintakulttuuria ja oppilasarviointia, joista ”oppimista, osallisuutta, hyvinvointia ja kestävästä elämäntapaa edistävä toimintakulttuuri” sekä oppimisympäristön kehitys ovat erityisessä fokuksessa (Hartikainen & Kauppinen, 8).

Opetushallitus listaa OPS-perusteluonnoksessaan seuraavat uudistuksen neljä avainta:

- Oppilaan muuttuva rooli: yhdessä tekeminen, osallistuminen; tutkiva ja luova työskentely
- Muuttuva opetus: oppimiskäsitys; yhteistyö ja kokonaisuuksien rakentaminen
- Muuttuva maailma: ympäristö, globalisoituminen, talous, työelämä, teknologia, yhteisöjen monimuotoisuus ja näiden vaikutus lasten kasvu-ympäristöihin
- Muuttuva sivistyskäsitys ja osaaminen: laaja-alaisuus, eettisyys, kestävyys; vuorovaikutus, oppimisen taidot, tiedonhallinta

Oppilaitosten on määrä laatia 1.8.2018 alkaen opetussuunnitelmansa uusien OPS-perusteiden määräämällä tavalla siten, että ennen syksyä 2018 TPO:ssa aloittaneet opiskelijat saavat kuitenkin suorittaa opintojaan aloitushetkellä voimassa olleiden opetussuunnitelmien mukaisella tavalla 31.7.2021 saakka (Hartikainen & Kauppinen, 14).

Seuraavissa luvuissa listataan vuosien 2002 ja 2017 musiikin laajan taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden väliset keskeisimmät sisältömuutokset ja retoriset erot. Alaotsakkeiden perässä sulkeisiin kirjoitettu osuus kertoo, mitkä osiot eri OPS-perusteissa käsittelevät kyseistä aihepiiriä siten, että jakomerkin vasemmalle puolelle jäävä osa vastaa vanhojen perusteiden pykälää tai pykälää, ja oikea puoli uusien perusteiden lukua tai lukuja.

4.2 Opetussuunnitelman laatiminen ja sisältö (14 §, 15 § / 1.2, 1.3)

Sisältö on oleellisesti OPS-perusteiden kesken sama. Vanhoissa OPS-perusteissa on katsottu kuitenkin tarpeelliseksi tähdentää opetussuunnitelman olevan ”keskeisin ja tärkein väline oppilaitoksen opetustyön kehittämisessä”. Uusissa puolestaan määrätään opetussuunnitelma laadittavaksi mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä myös oppilaiden, huoltajien ja muiden tahojen kanssa. Nähtäväksi jää, kuinka hyvät mahdollisuudet oppilaitoksilla on todellisuudessa kuunnella oppilaiden ja näiden vanhempien ajatuksia.

Opetussuunnitelman määrättyä vähimmäissisältöä kuvaavat listaukset ovat OPS-perusteiden kesken hyvinkin samankaltaiset. Merkille pantavia asioita ovat kuitenkin:

- 2017: todistusten sisältö ja opintojen hyväksilukeminen eivät ole paikalliseen opetussuunnitelmaan sisällytettäviä asioita, vaan ne on kirjattu perusteiden kappaleisiin 6.5 ja 6.3, vastaavasti
- 2017: oppilaitoksen **toimintakulttuuri**
- kohta ”opetuksen tarjonta” poistettu

- sana *kurssi* on korvattu sanalla *opintokokonaisuus*
- 2017: laajan oppimäärän arvioinnin kohteet ja kriteerit
- retorinen ero vanh. termien *oppilasarviointi* sekä *oppimisen arviointi* välillä
- 2017: oppimäärän yksilöllistäminen, joka kuitenkin kuvaillaan VP:ssä erikseen kohdassa 10 § ja UP:ssa poliittisesti korrektimpaa kieltä käyttäen luvussa 5 (vrt. VP: ”vammaisuus”, UP: ”oppimisedellytykset”)
- 2002: nimitysero perustaso / musiikkiopistotaso, 2017: perusopinnot / syventävät opinnot, liittyen kaikkien taiteenlajien OPS-perusteiden yhtenäistämiseen
- kohta ”oman alueen kulttuuritoiminnan tuottaminen” poistettu – ei mainintaa muuallakaan uusissa perusteissa
- 2017: tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat
- 2002: oppilaitoksen itsearviointi; 2017: toiminnan jatkuva kehittäminen

Oppilaitosten itsearviointiin liittyvä lainsäädäntö on otosvälillä ehtinyt muuttua lain 1301/2013 tultua voimaan. Laki muutti TPO-lain seitsemättä pykälää (”Koulutuksen arviointi”) siten, että ulkopuolisen arvioinnin suorittaa Opetushallituksen asemesta laissa 1295/2013 säädetyn mukaisesti Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Opetussuunnitelmissa on vastaisuudessa esiteltävä oppilaitoksen toimintakulttuurin piirteet ja sitä koskevat ihanteet. Perinteisesti itsestään selvänä pidetty toimintakulttuuri on uudistuksessa nostettu käsitteellisen analyysin ulottuville, ja sille on uusissa OPS-perusteissa pyhitetty oma lukunsa, luku 3.1.

4.3 Tavoitteet ja arvot (1 § / 2, 11)

Uusissa OPS-perusteissa opetuksen yleisiä tavoitteita ja arvoja kuvaava osio on huomattavasti aikaisempaa laajempi (~100 sanaa vs. ~450 sanaa). Tämä selittynee ainakin osittain sillä, että perusteiden täytyy uudistuksen jälkeen olla niin yleisluontoisesti kattavat, että ne tyydyttävästi vastaavat kaikkien yhdeksän taiteenlajin tarpeisiin — esimerkiksi ekologisuuuteen liittyvät arvot ovat vaivoin integroitavissa musiikinopetukseen.

Vanhoissa OPS-perusteissa opetuksen yleiset tavoitteet ja arvot esitellään osiossa 1 §. Uusissa perusteissa puolestaan nämä on käsitelty luvussa 2 sekä luvun 11 johdannossa. Luvussa 2 selvitetään kaikille opetettaville taiteenaloille yhteiset tavoitteet ja arvoperusta, ja luvussa 11 erityisesti musiikinopetukseen liittyen.

Lähes kaikki vanhoissa OPS-perusteissa mainitut taiteen perusopetuksen ja musiikinopetuksen yleiset tavoitteet ja arvot on mainittu myös uusissa perusteissa. Niiden lisäksi uusiin perusteisiin on lisätty lukuisia muuttuvaa (tai muuttunutta) ajankuvaa ja yhteiskuntaa paremmin vastaavia, ”päivitettyjä” arvoja. Näitä ovat esimerkiksi monikulttuurisuuden, moniarvoisuuden tai sukupuolen moninaisuuden huomioiminen. Muita uusiin OPS-perusteisiin liitettyjä arvoja ovat

lisäksi mm. (sukupuolten välinen) tasa-arvo, yhdenvertaisuus, esteettisyys, eettisyys, ekologisuus ja kestävyys.

Erityistä painoarvoa on annettu myös jokaisen ihmisen ainutlaatuisuudelle ja arvokkuudelle yksilönä ja yhteisöjen jäsenenä. Uusien OPS-perusteiden mukainen opettaja antaakin kosolti tilaa oppilaan omille näkemyksille, etsinnöille ja kiinnostuksen kohteille, ja keskittyy ohjaavassa palautteessaan oppilaan vahvuuksiin.

On kuitenkin muutamia seikkoja, jotka ovat jääneet uusista OPS-perusteista pois. Esimerkiksi vanhoissa perusteissa mainittu ”kansallisen musiikkikulttuurin säilyttäminen” lukeutuu näihin (VP, 6). Uusissa perusteissa ote vaikuttaa muutoinkin melko edistysmieliseltä: maininta ”taiteenalan tradition ja paikallisen kulttuuriperinnön huomioimisesta” opetuksessa löytyy kappaleesta 1.2, mutta myöhemmin puhetta on lähinnä ”uudistuvasta kulttuuriperinnöstä” sekä ”taiteen kehittämisestä” (UP, 10). Tämä näkyy mm. siten, että säveltäminen ja improvisaatio on sisällytetty musiikinopetuksen tavoitteistoon.

Vuoden 2002 OPS-perusteissa arvoperustan kuvailu on huomattavasti tiukemmin alakohtaiseen opetukseen rajattu, kun taas uudet perusteet kuvailevat myös yleisiä inhimillisiä arvoja ja ihmisen osaa ja elämää maailmassa. Ensimmäisenä vanhoissa perusteissa mainitaan tavoite tukea oppilaan henkistä kasvua ja persoonallisuuden lujittumista sekä luovuuden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Opetuksen tehtävänä on ohjata oppilasta keskittyneeseen, määrätietoiseen ja pitkäjänteiseen työskentelyyn sekä rakentavaan toimintaan yksilönä ja ryhmän jäsenenä.

4.4 Oppimiskäsitys ja oppimisympäristöt (2 §, 3 § / 2.3, 3.1)

TPO 2018-uudistus on tehty osana laaja-alaista koulutusreformiaaltoa, joka kattaa koko kasvatustyön kentän varhaisopetuksesta ammattioppilaitoksiin ja lukioon. OPS-uudistuksen keskiössä ovat aikamme kasvatustieteellisistä virtauksista kumpuavat oppilaslähtöisyys sekä metakognitiivisten taitojen kehittämisestä seuraava *oppimaan oppiminen* (OPH 2014, 20). Eri kasvatustahojen uusitut OPS:n perusteet ovat arvoiltaan ja yleisiltä tavoitteiltaan monilta osin yhdenmukaisia, ja edustavat pitkälti samoja paradigmoja.

Oppilaslähtöisten kasvatustieteiden ja asenteiden omaksuminen musiikkikasvattajien keskuudessa liittyy Hasun mukaan kilpailuun useissa harrastuksissa säännöllisesti käyvien lasten ajasta, alati laskeviin harrastajamääriin ja opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin (Hasu 2016, 26). Menneiden ”Suomen musiikki-ihmeen” aikojen puristeinen ja tulospaineiden ankeuttaman soittoharrastuksen on vaikea kilpailla muiden, kenties mukavampien ja vähemmän pitkäjänteistä kotiharjoittelua vaativien harrastusten kanssa.

Oppimiskäsitystä ja arvomaailmaa koskevat kappaleet ovatkin taiteen perusopetuksen ja perusopetuksen OPS:n vuonna 2014 uusituissa perusteissa osittain aivan samaa tekstiä. Kenties yksi perusteuudistuksen ydintermeistä on oppimisen ilo, jonka ajatellaan edistävän oppimista ja innostavan oppijaa kehittämään omaa osaamistaan (UP, 11).

Oppimisen iloon liittyvän ajatuksen kenties lähin sukulainen vuoden 2002 OPS-perusteissa löytyy lauseesta, jonka mukaan ”onnistumisen kokemukset, jotka musiikkialalla usein syntyvät pitkäjänteisen työn kautta, kasvattavat oppilaan uskoa omaan kykyihinsä” (VP, 7). Tämä on kuitenkin enemmänkin opettajan ja oppilaitoksen luomaan oppimisympäristöön liittyvä ominaisuus, eikä sitä esitetä keskeisenä ”katalyyttinä” oppimisprosessissa itsessään.

Oppimiskäsitys on edelleen vahvasti oppijan aktiivista roolia korostava. Aktiivisuudella OPS-perusteissa tarkoitetaan sitä, että kaikki oppiminen on viime kädessä seurausta oppilaan omasta toiminnasta. Uudistuksessa ajatus on kuitenkin viety vieläkin pitemmälle: TPO OPS:n uusiin perusteisiin valikoituneet sanamuodot antavat voimakkaan vaikutelman siitä, että opettaja on vain sivusta hennoin tuuppauksin ja moralisoimatta ohjastava oppimisen taustavaikuttaja, mahdollistava rohkaisija ja puitteiden tarjoaja:

”Oppilaita rohkaistaan asettamaan omia oppimistavoitteita ja tekemään opintoihin liittyviä valintoja niiden pohjalta. Taiteenalan opintojen edetessä oppilasta ohjataan ottamaan yhä enemmän vastuuta omasta oppimisestaan.” (UP, 11)

Oppijälähtöisyyteen liittyen on uusissa perusteissa myös merille pantavaa, että opetukseen liittyvistä asioista puhutaan uusissa perusteissa joko passiivissa (”rohkaistaan”, ”vahvistetaan”, ”ohjataan” jne.) tai käyttämättä suoranaisesti sanaa ”opettaja” tai muuta aktiiviseen henkilötoimijaan viittaavaa sanaa (”opinnot tukevat”, ”opinnoissa kehittyvä x tukee ...”, ”taiteen perusopetus vahvistaa ...” jne.). Tämä on toki myös tyylillinen seikka, mutta liittyy em. vaikutelmaan opettajan sivuroolillisuudesta.

Vanhat OPS-perusteet painottavat huomattavan paljon enemmän opettajan roolia. Retorinen ja sisällöllinen ero on uusiin OPS-perusteisiin nähden mielestäni huomattava:

”- - Opettajalla on siten keskeinen merkitys sekä oppilaan opiskelutaitojen että opiskeluympäristön kehittämisessä sellaiseksi, että se mahdollistaa erilaisten oppilaiden edistymisen.” (VP, 7)

Vuoden 2002 OPS-perusteissa on tähdennetty myös opettajan ja oppilaan välisen suhteen vuorovaikutteisuutta:

”Keskeistä on vuorovaikutus opettajan ja oppilaan välillä ja oppilaiden kesken sekä erilaisten oppimis-, työskentely- ja arviointitapojen huomioon ottaminen.” (VP, 7)

4.5 Opintojen rakenne, laajuus ja sisältö (3 §, 4 § / 4, 11.2, 11.3)

Oppimäärien laskennalliset tuntimäärät ovat entisellään. Laajan oppimäärän laskennallinen tuntimäärä on 1300 tuntia, jossa yksi laskennallinen tunti vastaa 45 minuuttia opetusta. Oppimäärä jakautuu edelleen kahteen osioon, mutta vanhojen nimitysten *perustaso* ja *musiikkiopistotas* sijaan vastaisuudessa käytetään termejä *perusopinnot* ja *syventävät opinnot*. OPS-perusteiden yhdistäminen kaikkia taiteenlajeja koskevaksi luo tarpeen nimitysskeeman muuttamiselle, koska termien täytyy olla yleispäteviä.

Perusopinnot kattavat tuntikiintiön ensimmäiset 800 tuntia ja syventävät opinnot loput 500 tuntia. Vuoden 2002 perusteissa perustaso muodostuu 385 tunnista instrumenttitaitojen ja yhteismusisoinnin opetusta ja 280 tunnista musiikin perusteita (yht. 665 tuntia). Musiikkiopistotasolla vastaavat luvut ovat 390 ja 245 tuntia (yht. 635 tuntia). Perusopintojen yleisiä tavoitteita kuvaillaan seuraavasti: "Laajan oppimäärän perusopintojen tarkoituksena on taiteen alalle keskeisten taitojen tavoitteellinen harjoittelu ja pitkäjänteinen kehittäminen." (UP, 15). Syventävien opintojen tavoite on puolestaan "opintomahdollisuuksien laajentaminen tai painottaminen". (UP, 15).

Näiden opiskelutuntien toteuttamistavat ja opetustarjonta jätetään uusissa OPS:n perusteissa lähes täysin oppilaitosten harkinnan varaan:

"Koulutuksen järjestäjä määrittelee opetussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset opintokokonaisuudet, niiden tavoitteet ja sisällöt sekä laajuuden." (UP, 47)

Oppilaitosten on määrä rakentaa neljään pääkategoriaan jakautuvien tavoitteiden mukaisia opintokokonaisuuksia, jotka ovat esittäminen ja ilmaiseminen, oppimaan oppiminen ja harjoittelu, kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen sekä säveltäminen ja improvisointi. Entisenlaisille, erillisille musiikin perusteille (eli "teoriaopetukselle") ei ole siis erikseen varattua tuntikiintiötä, vaan aiemmin musiikin perusteille asetetut tavoitteet on sulautettu osaksi muita tavoitteita. Uudistusten toimeenpaneminen edellyttää oppilaitoksilta ja opettajilta huomattavaa työpanosta ja uudenlaista ajattelutapaa. Se saattaa aiheuttaa myös lisäkoulutuksen tarpeen opettajistossa, erityisesti esim. improvisaation ja säveltämisen osalta.

Osa-alueita yhdistelevää integraatiota tähdennetään vielä lauseella, jonka mukaan yksittäinen opintokokonaisuus voi sisältää tavoitteita OPS-perusteiden eri tavoitealueilta (UP, 47). Lisäksi musiikin perusopintojen keskeisissä sisällöissä todetaan eri sisältöalueiden integraation vahvistavan musiikin kokonaisvaltaista hahmottamista (UP, 49).

Toinen paikallisten opinto-ohjelmien laadintaa ohjaava suuri linjaus on, että opetuksen on oltava "tasolta toiselle etenevää" ja tavoitteellista (UP, 10). Perusteet ovat tarkoituksellisesti siinä määrin löyhästi kirjoitetut, että ne ainakin

periaatteessa sallivat jopa entisen kaltaisen tasosuoritusjärjestelmän säilyttämisen.

Yksilöllisten opintosuunnitelmien ja oppilaan kiinnostuksen kohteiden huomioimista helpottaa edelleen se, että opintokokonaisuuksien tarjontaan voi sisältyä keskenään vaihtoehtoisia opintokokonaisuuksia. Tämä ainakin ideaalimaailmassa antaa oppilaille enemmän vaihtoehtoja itselleen mielekkäiden ja kiinnostavien opintojen valintaan.

Yksi suuri uudistus on oppimäärän lopputyö, jonka oppilas tekee syventävien opintojensa päätteeksi. Lopputyö musiikin TPO:ssa on tuotos, jonka oppilas itse suunnittelee opintoaikanaan, ja jonka tavoitteet oppilas itse määrittää. Se voi koostua erilaisista kokonaisuuksista tai keskittyä tiettyyn syvennettyyn osaamiseen (UP, 49). Käytännössä lopputyönään oppilas voi tehdä esimerkiksi perinteisen resitaalin, sävellyskonserтин tai jonkin kirjallisen tuotoksen. Ihanteellisimmillaan lopputyö olisi musiikin TPO:n arvoperustaan ja tavoitteisiin viitaten jokin yhteistoiminnallinen, poikkitaiteellinen, kansainvälinen ja yhteiskunnallisesti vaikuttava projekti, jossa oppilas pääsee toteuttamaan omia syventymisen kohteitaan ja johon sisältyy luovia elementtejä esim. improvisaation muodossa.

4.6 Arviointi (5 § / 6, 11.6)

Arviointiin uusissa perusteissa on otettu ratkaisevasti erilainen näkökulma: numeroarvosanojen sijaan arvostelun on koko taiteen perusopetuksen kentällä uudessa järjestelmässä määrä tapahtua sanallisesti. Opintojen edistymisen arvioinnissa myös oppilaan itsearviointi, oman tekemisen havainnointi ja reflektointi sekä vertaisarviointi ovat aikaisempaa suuremmassa roolissa.

Uusissa OPS-perusteissa sanallisiin arvioihin liittyvä kohta on sivulla 18:

“Päättötodistukseen merkitään sanallinen arvio oppilaan suorittamasta laajasta oppimäärästä. Sanallinen arvio kuvaa oppilaan edistymistä ja hänen saavuttamaansa osaamista suhteessa syventävien opintojen tavoitteisiin. Sanallisessa arviossa painotetaan oppilaan oppimisen ja osaamisen vahvuuksia.” (UP, 18)

Ajatus on linjassa perusopetuksen uusien OPS-perusteiden kanssa:

“Numeroarvosana kuvaa keskimääräisenä summatiivisena arviona oppilaan osaamisen tasoa suhteessa tavoitteisiin kussakin oppiaineessa tai opintokokonaisuudessa. — — Sanallisella arvioinnilla voidaan myös antaa numeroarvosanaa yksityiskohtaisempaa palautetta osaamisesta ja oppimisen edistymisestä oppiaineen eri osa-alueilla.” (OPH 2014, 51).

Huomattava ero on myös siinä, millä tavoilla arvioinnista puhutaan vanhoissa ja uusissa OPS-perusteissa. Vuoden 2002 versiossa puhutaan kautta linjan ”oppilasarvioinnista”, ikään kuin arviointi kohdistuisi oppilaaseen itseensä, kun taas uusissa puhutaan kategorisesti ”oppimisen” tai ”edistymisen arvioinnista”. Tätä ajatuksellista eroa tähdennetään vielä lauseessa, jonka mukaan arviointi ei kohdistu opiskelijoiden arvoihin, asenteisiin tai henkilökohtaisiin ominaisuuksiin (UP, 17).

Vuoden 2002 OPS-perusteissa kuvaillaan numeerinen arvosteluasteikko, jossa arvosana 1 vastaa hyväksyttyä ja 5 erinomaista. Sanallinen arviointi on mainittu kuitenkin myös vanhoissa perusteissa sivulla 12, jossa määrätään *kaikista* suorituksista annettavaksi myös sanallinen palaute (VP, 12). Tämä lienee laajalti juurtunut luontevaksi osaksi nykypäiväisen musiikinopetuksen oppilasarviointiin liittyvää toimintakulttuuria.

KAN:n TPO-selvityksen kyselytulosten mukaan numeroarvioinnin korvaaminen sanallisella arvioinnilla oli asia, joka jakoi kyselyyn vastanneiden opettajien ja rehtorien mielipiteet jokseenkin kahtia. Musiikissa numeroarviointiin suhtauduttiin kuitenkin muita taiteenaloja suopeammin, ja sitä pidettiin alan arviointiin soveltuvana (KAN 2014, 58).

Yhtä kaikki, numeroarviointi päädyttiin jättämään pois perusteista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että numeroarvosanojen antaminen olisi vastaisuudessa pannassa, vaikka niin moni keskusteluun osallistuva tuntuukin uskovan. Numeroarvosanoja voidaan edelleen haluttaessa antaa – ja luultavasti monissa oppilaitoksissa tullaan antamaan vastakin – rinnakkain sanallisen palautteen kanssa, edellyttäen, että arvioinnin muut yleistavoitteet toteutuvat.

Arvioitavat osa-alueet ovat samat kuin musiikin perusopintojen ja syventävien opintojen tavoitteissa: esittäminen ja ilmaiseminen, oppimaan oppiminen ja harjoittelu, kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen sekä säveltäminen ja improvisointi. (UP, 48-50).

Arvioinnin luonne ja sen tavoitteet ovat kuitenkin säilyneet ennallaan: arvioinnin on määrä olla kannustavaa, vuorovaikutteista, jatkuvaa, monipuolista, rakentavaa ja tervettä itsetuntoa kasvattavaa. Uutena lisämausteena on se, että palautteessa on määrä keskittyä erityisesti oppilaan yksilöllisiin vahvuuksiin, mikä liittyy muuttuneeseen oppimiskäsitykseen.

Toinen merkittävä arviointia koskeva asia on se, että uusista perusteista viittaukset entisenlaiseen tasosuoritusjärjestelmään ovat jääneet kokonaan pois. Toisaalta myöskään vanhoissa perusteissa ei suoranaisesti puhuta tasosuorituksista (tai kurssitutkinnoista), vaan ”päättösuorituksista”. Kuitenkin viittaus SML:n kurssitutkintovaatimuksiin paljastaa, mistä käytännössä on kyse (VP, 14).

Poisjättäminen on herättänyt runsaasti keskustelua, sillä tasosuoritusten tekeminen on ollut keskeinen mekanismi musiikinopetuksen tavoitteellisuuden ja väkilukuun suhteutettuna verrattain erittäin korkean tulostason ylläpitämisessä (Heimonen 2002, 192). Tasosuoritus on pitkäjänteistä työtä ja keskittymistä vaativa koetus, joka tarjoaa oppilaan lisäksi myös opettajalle harvinaislaatuisten tilaisuuksien saada omasta työskentelystään ulkopuolista palautetta.

Seuraava ote Helsingin konservatorion opetussuunnitelmasta vuodelta 1969 antaa käsityksen siitä, millaisella vakavuudella kurssitutkintoihin on suhtauduttu:

Oppilaalla, joka on hylätty kurssitutkinnossa, on oikeus suorittaa uusi tutkinto enintään kahdesti. Hyväksytyn tutkinnon korottamista varten on oppilaalla oikeus suorittaa uusintatutkinto vain kerran. Uusintatutkinto voidaan järjestää aikaisintaan 3 kuukauden kuluttua, ei kuitenkaan samana lukukautena. Solististen aineiden uusintatutkinnoissa voi ohjelma olla osittain entinen (Helsingin konservatorion OPS 1969; Kuha 2017, 877).

Jopa alimmat hyväksyttävät arvosanat ovat em. OPS:ssa kurssitasoittain määriteltä, ja ne sijoittuvat hyvän ja tyydyttävän välimaastoon. Nykypäivänä musiikkioppilaitosten oppilas- ja hakijamäärät ovat niin pieniä, että monessa musiikkioppilaitoksessa on luovuttu pääsykokeiden tai musikaalisuustestien järjestämisestä – siitä puhumattakaan, että oppilaita olisi varaa erottaa oppilaitoksesta vaatimattomien tasosuoritusten vuoksi. Pieni hakijamäärä liittyy osittain myös väestön muuttuneeseen ikärakenteeseen, jota kuvaava klassinen pylväsdiagrammi ennusteiden mukaan tulee tulevana vuosikymmeninä hahmoltaan muistuttamaan pyramidin sijaan pikemminkin sipulia (Tilastokeskus 2012).

5 POHDINTA

Jokaiseen muutokseen sisältyy samanaikaisesti mahdollisuus menestykseen ja katastrofiin. Vähäisinkin uudistus on omana aikanaan aiheuttanut oppilaitoksissa hämmennystä ja muutosvastarintaa, ja näin lienee tuoreimmankin OPS-peruste uudistuksen tapauksessa. Jotkut pitävät sitä tarpeettomana resurssien haaskauksena, ja erityisesti numeroarvostelun (väitettyyn) lopettamiseen, sävellyksen ja improvisaation integroimiseen sekä tasosuoritusjärjestelmän ja musiikin perusteiden opetuksen tulevaisuuteen kohdistuu suurta epäluuloa ja epätietoisuutta.

On hyvä muistaa, että vuoden 2017 TPO OPS-uudistus on vain yksi luku koulutuspoliittisten reformiaaltojen historiassa. 60- ja 70-lukujen taitteen peruskoulu-uudistus musiikkiopistolakeineen, 90-luvun puolivälin koululaki- ja opetussuunnitelmauudistus ja tässä työssä käsitelty 2010-luvun puolivälin uudistusaalto ovat ainakin lähtökohtaisesti pyrkineet päivittämään kasvatustyön tavoitteet ja arvot paremmin sillä hetkellä vallinnutta yhteiskunnallista tilaa — tai ainakin poliittisten intressiryhmien ihanteita — paremmin vastaaviksi.

Vaikka itse näenkin paljon hyvää mahdollisesti väljähtyneiden käytänteiden tuulettamisessa, en pidä järjestelmien uudistamista hyveellisenä asiana sinänsä. Sen uskon kuitenkin olevan kaikkien eduksi, että kasvatustyön *status quo* aika ajoin kyseenalaistetaan laaja-alaisesti ja vallitseva toimintakulttuuri joutuu kriittisen tarkastelun kohteeksi. Ainakin tämän uudistus on nähdäkseni saanut aikaan.

En kuitenkaan pidä uudistusta sisällöltään kovinkaan radikaalina, ainakaan musiikin osalta. Muutokset tuntuvat viime kädessä lähinnä retorisilta tai sanamuodollisilta, ja ainakin periaatteessa suurin osa vanhojen OPS-perusteiden mukaan tehdyistä opetussuunnitelmista olisi miltei sellaisenaan yhteensopivia myös uusien OPS-perusteiden kanssa. Kenties ainoana täysin uutena asiana oppilaitosten kontrolle tulevat opetus- tai muihin toimintasuunnitelmiin vastedes lakisääteisesti sisällytettävät tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat.

Löyhästi säännelty, opintokokonaisuuksien mukaan jäsentyvä opintojärjestelmä antaa oppilaitoksille mahdollisuuden profiloitua entistäkin selkeämmin. Se myös ainakin ideaalitulanteessa antaa oppilaille todellista valinnanvaraa heille kiinnostavimpien opintokokonaisuuksien valitsemiseen ja omiin kiinnostuksen kohteisiinsa syventymiseen. Toisaalta aivan samoista syistä musiikkioppilaitosten rehtorit ja opettajat ovat suuren urakan edessä. On erittäin kiinnostavaa nähdä, millaisia ”opintokokonaisuustarjottimia” edistysmielisimmissä oppilaitoksissa laaditaan tulevina vuosina.

Lähes viisinkertaiseksi paisuneen arvoperustan ja tavoitteiston voi tulkita heijasteeksi taiteen perusopetuksen muuttuneesta roolista suomalaisen koulutusjärjestelmän kokonaisverkostossa. Kenties taideopetuksen tehtävä ei

olekaan enää yksinomaan opettaa erityisosaamista vaativia taitoja, vaan sen rooli on taidekasvatuksen keinoin tukea muun koulumaailman pohjimmaista missiota kasvattaa onnellisia, ajattelevia ja tasapainoisia kansalaisia ja veronmaksajia.

En ole kuitenkaan aivan vakuuttunut pelkkiin vahvuuksiin ja positiivisiin asioihin keskittymisestä. Voi olla, että (yli-)korostettuun oppilaslähtöisyyteen on todella päädytty harrastajamäärien romahtamisen pelkoon liittyvästä olosuhteiden pakosta, eikä jonkin ylevämmän pedagogisen ajatuksen tuloksena. Vastoinikäymisiltä, pettymyksiltä ja negatiivisilta tunteilta varjeleva pedagogiikka saattaa myöhemmin oppilaan elämässä osoittautua petolliseksi – maailma on oikeastaan aika kova paikka, eikä se varjele ketään miltään. Se on myös paikka, jossa selvitäkseen on toisinaan tehtävä asioita vasten tahtoaan.

Uusien OPS-perusteiden mukaan laaditut paikalliset opetussuunnitelmat astuvat voimaan 1.8.2018. On kuitenkin selvää, ettei koko musiikkioppilaitosmaailma mullistu kertaheitolla, ja että uudistuksen vaikutukset nähdään vasta vuosien tai vuosikymmenien päästä. Ehkä joku jossakin vielä keksii hyvin toimivan, tavoitteiden osa-alueita toisiinsa saumattomasti sulauttavan ja silti rajallisten aineellisten resurssien puitteissa toteutettavissa olevan uuden aikakauden opintojärjestelmän, joka pelastaa musiikkialan itse itsestään riippuvaisen tulevaisuuden. Tai sitten ei.

LÄHTEET

Opetushallitus 2002. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän perusteet 2002. Opetushallitus: Määräys 41/011/2002

Opetushallitus 2017. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus: Määräykset ja ohjeet 2017:12a

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus: Määräykset ja ohjeet 2014:96

Tiainen, H; Heikkinen, M; Kontunen, K; Lavaste, A-E.; Nysten, L.; Seilo, M-L.; Väitalo, C.; Korkeakoski, E. 2012. Taiteen perusopetuksen perusteiden ja pedagogiikan toimivuus. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 57

Hartikainen, M.; Kauppinen, E. 2017. Valtakunnalliset linjaukset ja painotukset – Mikä muuttuu? Diaesitys; Opetushallitus

Hasu, J. 2016. Musiikkiopiston erilaiset oppijat ammatillisen oppimistavoitteen puristuksessa. Sibelius-Akatemian DocMus-tohtorikoulun julkaisuja 8

Kuha, J. 2017. Suomen musiikkioppilaitoshistoriaa – toiminta ulkomaisten esikuvien pohjalta vuoteen 1969. Studia musicologica Universitatis Helsingiensis; 27

Heimonen, M. 2002. Music education & law – Regulation as instrument. Sibelius-Akatemia, Studia Musica 17

Heimonen, M. 2005. Soivatko lait? – Näkökulmia musiikkikasvatuksen filosofiaan. Helsinki: Sibelius-Akatemia

Nieminen, K. 2014. Musiikki kuuluu kaikille? – Näkökulmia taiteen perusopetuksen musiikinopetuksen demokraattisuuteen. Helsinki: Sibelius-Akatemia

Perälä, H. 1993. Kuinka rakennetaan kärjellään seisova pyramidi? – musiikkioppilaitosjärjestelmä 1950—1990-luvuilla. Jyväskylän yliopisto

Klemettinen, T.; Veijonen, T. 2001. Opas musiikkioppilaitoksiin pyrkiville ja niissä opiskeleville sekä heidän vanhemmilleen. Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry.

Amberla, K. 1995. Vapaus tulee – oletko valmis? Rondo 2/1995

Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2012. Taiteen perusopetuksen alueellinen saavutettavuus 2012. Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 28/2014

Tilastokeskus 2012. Väestötieteen perusteet. Viitattu 19.5.2018. http://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xq?course_id=tkoulu_vaesto&lesson_id=5&subject_id=11&page_type=sisalto

Opinnäytetekonsertin juliste

TURKU AMK

**TURUN
KONSERVATORIO**

22.5.2018
klo 20.30

Sigyn-sali,
Linnankatu 60

Vapaa pääsy

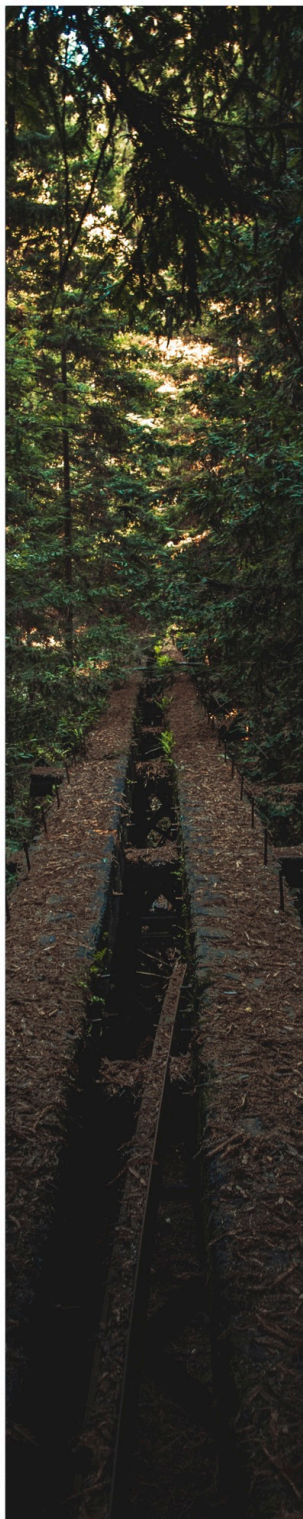
Harhapoluilla

— kappaleita sellolle ja pianolle

Kuula, Janáček, Bartók,
Webern, Martinů

Oskari Pirttimaa, sello
Elias Miettinen, piano

Opinnäyttekonsertin käsiohjelma

TURKU AMK

**TURUN
KONSERVATORIO**

Harhapoluilla -kappaleita sellolle ja pianolle

Sigyn-sali
22.5.2018 klo 20:30

Oskari Pirttimaa, sello
Elias Miettinen, piano

Konsertti on Oskarin ja Eliaksen
taiteellinen opinnäyte.

Béla Bartók: Román népi táncok (Romanialaisia kansantansseja)

- I. *Jocul cu băta* (Keppitanssi)
- II. *Brâul* (Vyötanssi)
- III. *Pe loc* (Eräässä paikassa)
- IV. *Buciumeana* (Tanssi Bucsumista)
- V. *Poarga*
Românească (Romanialainen polkka)
- VI. *Măruntel* (Nopea tanssi)

Anton Webern: 2 kappaletta (1899) & 3 lyhyttä kappaletta (1914)

- I. *Langsam*
 - I. Mässige
 - II. Sehr bewegt
 - III. Ausserst ruhig
- II. *Langsam*

Toivo Kuula: Kaksi kappaletta

- I. *Joululaulu*
- II. *Suru*

Leoš Janáček: Pohádka (Satu)

- I. *Con moto*
- II. *Con moto*
- III. *Allegro*

Improvisaatio

Bohuslav Martinů: Variaatiot Slovakialaiseen teemaan